

STUDENT JASLARDIŃ SOCIALLIQ ÓZLIGIN QÁLIPLESTIRIWDE ANA TILINDEGI KLASSIKALIQ ÁDEBIY KANONNIŃ ORNI (Qaraqalpaqstan misalında)

Kamalova Kh.S.

Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti, Nókis qalası

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20308823>

Ózbekstan rawajlanıwınıń házirgi basqışı mámleketlik suverenitetti bekkemlew hám jámiyetlik turmıstıń barlıq tarawların modernizaciyalawǵa qaratılǵan tereń sociallıq-mádeniy transformaciya menen xarakterlenedi. Globallasıw hám mádeniy mákandı sanlastırıp processleriniń kúsheyip baratırǵan sharayatında milliy ózine tánlikti saqlaw máselesi strategiyalıq áhmiyetke iye bolmaqta. Ózine tán mádeniy-tariyxıy miyrasqa iye bolǵan Qaraqalpaqstan Respublikası ushın bul wazıypa milliy til hám ádebiyattı búgingi málimleme jámiyetiniń talaplarına sáykeslendiriw zárúrligi menen baylanıslı. Joqarı oqıw orınıń bilimlendiriw ortalıǵı bul jerde tiykarǵı institut bolıp esaplanadı, bul jerde tek bilimler translyaciyası emes, al keleshekтеgi intellektuallıq elitaniń sociallıq ózligin qurıw da ámelge asadı.

Biraq, usı ózliktiń qáliplesiw processinde keskin sociallıq qarama-qarsılıq anıqlanadı. Bir tárepten, mámleket siyasatı hám jámiyetlik talap óz mádeniyatın tereń biliw tiykarında jaslardı milliy sana-sezimi joqarı dárejede tárbiyalaw zárúrligin talap etpekte. Ekinshi tárepten, joqarı oqıw orınlarınıń ámeliyatında qaraqalpaq tilindegi klassikalıq - hám dúnyalıq, hám fundamentallıq ilimiy tekstlerdiń real jetispewshiligi baqlanbaqta. Milliy mádeniyattıń "aynası", jáhán mákanına integraciyalasıw quralı bolıwı kerek bolǵan ádebiy kanon úzik-úzik bolıp shıǵadı.

Mashqala sonnda, dúnya intellektuallıq miyrasınan óz ana tilinde tolıq paydalanıw imkaniyatınıń joq ekenligi student-jaslardı "dáldalshı" tillerge múrájat etiwge májbúr etpekte. Sociologiya kóz qarasınan qaraǵanda, bul "periferiyalıq" ózin-ózi seziw qáwpin tuwdıradı, bunda ana tili turmıslıq til sıpatında qabıl etile baslaydı, al joqarı ilim hám "úlken" ádebiyat tarawı basqa lingvistikalıq sistemalarǵa bekitilip qoyladı. Bunday ajıralıw etnomádeniy qádiriyatlardıń jemiriliwine hám studentlerdiń sociallıq ózgesheliginiń deformaciyasına alıp keliwi múmkin.

Maqalanıń maqseti Qaraqalpaqstandaǵı joqarı oqıw orınları studentleriniń sociallıq óz-ózin seziw xakteri menen ana tilindegi ádebiy kanonniń bar ekenligi arasındaǵı baylanıstı anıqlawdan ibarat. Izertlew sheńberinde dúnya klassikalıq ádebiyatı awdarmalarınıń bar yamasa joqlıǵı hám milliy ádebiy miyraslardan paydalanıw imkaniyatınıń jaslardıń kásiplik hám jeke sociallasıw processine

qanday tásir kórsetetuǵının talqılawǵa, sonday-aq, házirgi bilimlendiriw ortalıǵında ádebiyattıń mádeniy deprivaciyanı saplastırıw quralı sıpatındaǵı rolin anıqlawǵa háreket etilmekte.

Ádebiy kanondı jámáátlik ózine tánlikti qalıplestiriw mexanizmi sıpatında sociologiyalıq túsiniwge ayırıqsha itibar qaratılmaqta. Bunda ádebiy kanon tek ǵana tán alınǵan shıǵarmalar jıynaǵı sıpatında emes, al sociallıq "Biz" degenniń simbolikalıq shegaraların belgileytuǵın hám áwladlar mádeniy tájiriyesiniń dawamlılıǵın támiyinleytuǵın jámáátlik estelik túri sıpatında qaralmaqta. Bunday jantasıw francuz sociologi Moris Xalbvakstıń jámáátlik estelik koncepciyasınan kelip shıǵadı [14, S. 52-58], oǵan muwapıq, mádeniy tekstler sociallıq reallıq hám toparlıq ózgeshelikti konstrukciyalawdıń eń áhmiyetli quralı bolıp esaplanadı. Ádebiy miyrasqa ana tilinde kiriw imkaniyatınıń joqlıǵı jaslardıń mádeniy integraciyasınıń tómenlewine, milliy mádeniy mákanǵa simbolikalıq qatnas dárejesiniń tómenlewine hám mádeniy marginalizaciya seziminiń kúsheyiwine alıp keliwi múmkin.

Qaraqalpaqstanda globalıasıw sharayatında sociallıq-mádeniy transformaciya mádeniyat, bilimlendiriw, til hám xalıqtıń turmıs tárizinde jedel ózgerisler menen birge alıp barılmaqta. Modernizaciya processleri, sanlı texnologiyalardıń rawajlanıwı hám xalıqaralıq baylanıslardıń kúsheyiwi aymaqtıń jáhán mákanına integraciyalasıwına xızmet etpekte. Sonıń menen birge, globalıasıw qaraqalpaq xalqınıń milliy ózligin, dástúrlerin, xalıq kórkem óneri hám mádeniy miyrasın joǵaltıw boyınsha qáwip-qáterler tuwdırmaqta.

Házirgi sharayatta milliy til, folklor, úrp-ádet hám tariyxıy yadı saqlaw ayırıqsha áhmiyetke iye bolmaqta. Ózbekstannıń mámleketlik siyasatı Qaraqalpaqstannıń mádeniy miyrasın qollap-quwatlaw, milliy kórkem óner, muzeyler, teatrlar hám bilimlendiriw baǵdarlamaların rawajlandırıwǵa qaratılǵan. Ózbekstan Respublikası Prezidenti Shavkat Mirziyoev qaraqalpaq xalqınıń ózligin saqlap qalıw áhmiyetli ekenligin bir neshe márte atap ótken. Atap aytqanda, "Qaraqalpaqstan táǵdiri - Ózbekstan táǵdiri, qaraqalpaq xalqınıń baxıt-ıǵbalı - pútkil ózbek xalqınıń baxıt-ıǵbalı" - dep atap ótken edi. [8]

Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2020-jıl 20-oktyabrdegi "Ózbek tilin bunnan bılay da rawajlandırıw hám mámlekette til siyasatın jetilistiriw ilajları haqqında"ǵı PP-6084-sanlı Pármanında Ózbekstanda jasap atırǵan barlıq millet hám xalıqlardıń tillerin, sonıń ishinde, qaraqalpaq tilin saqlaw hám rawajlandırıw zárurlıǵı ayırıqsha atap ótilgenligin [13], sonday-aq, Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2020-jıl 11-noyabrdegi "2020-2023-jıllarda Qaraqalpaqstan Respublikasını kompleksli sociallıq-ekonomikalıq rawajlandırıw ilajları haqqında"ǵı PP-4889-sanlı qararında Qaraqalpaqstannıń sociallıq infrastrukturasın, bilimlendiriw, mádeniyat hám gumanitar tarawın rawajlandırıw hám qollap-

quwatlaw názerde tutılǵanlıǵın ayrıqsha atap ótiw zárúr.[10]

Solay etip, globallasıw sharayatında Qaraqalpaqstannıń milliy ózligin saqlap qalıw mámleket hám jámiyettiń áhmiyetli wazıypasına aylanbaqta. Modernizaciya hám mádeniy dástúrlerdı qádirlewdi úylestiriw xalıqtıń milliy ózligin hám ruwxıy miyrasın bekkemlewge xızmet etedi.

Sonlıqtan ana tildegi ádebiy kanondı izertlew házirgi waqıtta ayrıqsha áhmiyetke iye, sebebi joqarı milliy ózlikti qalıplestiriw zárúrligi hám joqarı oqıw orınlarında qaraqalpaq tilindegi klassikalıq tekstlerdiń haqıyqıy jetispewshiligi arasında qarama-qarsılıq payda boladı. Sebebi, joqarı oqıw ornındaǵı ádebiyat tek ǵana tekst emes, al simvolikalıq kapital. Ana tilinde klassikalıq dóretpelerdiń jetispewshiligi "mádeniy deprivaciya"ǵa alıp keliwi múmkin. Sociologiyalıq kóz-qarastan qaraqalpaq tilinde dúnya júzilik intellektuallıq bazaǵa iye bolmaw globallastırılǵan dúnyada studentler jaslardıń ózin-ózi sezıwine unamsız tásir etiwı múmkin, biraq bul haqqında Qaraqalpaqstan ádebiyatshıları arasında birde-bir izertlewde ayılmaǵan. Bunda ádebiyatlardıń jetispewshiligi studentlerdiń bilim alıw imkaniyatların sheklewshi faktor sıpatında qaralmaqta. Eger dúnya klassikası yamasa sabaqlıqlarınıń, máselen, sociologiya boyınsha ana tilindegi sapalı awdarmaları bolmasa, student aralıq tilge (rus yamasa ózbek tiline) ótiwge májbúr boladı.

Álbette, "Ilim" baspasında Ózbekstan Respublikası Ilimler akademiyası Qaraqalpaqstan bóliminiń tikkeley basshılıǵında "Qaraqalpaq folklorı"nın 100 tomliq fundamental akademiyalıq baspası basıp shıǵarılǵanın umıtpaw kerek. Bul ózlik ushın eń kúshli baza bolıp esaplanadı. Oǵan "Qırıq qız", "Alpamıs", "Edige" dástanları, qaraqalpaq xalıq eposınıń ertek hám ańızları kiredi.

Qaraqalpaq klassikalıq ádebiyatında Berdaq, Ájiniyaz, Kúnxoja shıǵarmaları turaqlı túrde basılıp, mektep hám joqarı oqıw orınları baǵdarlamasınıń tiykarın quraydı. Bul kanonniń tiykarǵı ózgeshelikti qalıplestiretuǵın "qáwipsiz" segmenti bolıp esaplanadı.

Sunday-aq, sovet dáwirinde XX ásirdeń 1930-1980-jıllarında dúnya klassikalıq shıǵarmaları qaraqalpaq tiline awdarıldı. Mısalı:

- Rus klassikası: Pushkin ("Evgeniy Onegin," "Kapitan qızı"), Lermontov, Gogol, Tolstoydıń derlik barlıq áhmiyetli shıǵarmaları awdarılǵan. Qaraqalpaq ádebiyatınıń klassikleri A. Shamuratov, M. Dáribaev, T. Jumamuratov hám basqalar awdarma isleri menen shuǵıllandı.

- Batıs klassikası: Sovet dáwirinde Shekspir, Molyer, Shiller, Gyote (kóbinese rus tili arqalı) qaraqalpaq tiline awdarılǵan.

Álbette, bul basılımlardıń kópshiligi bibliografiyalıq jaqtan siyrek ushırasadı. Olar arxivlerde ornalasıp qalǵan, al studentler ushın massalıq zamanagóy qayta basılıwlar kritikalıq jaqtan az.

Al házirgi waqıtta bolsa qaraqalpaq tilinde Nobel sıylığı laureatlarınıń, antiutopiya (Oruell, Xaksli), Latin Amerikası prozası (Markes, Borxes) yamasa Shıǵıs klassikasınıń zamanagóy awdarmaları derlik joq. Sonday-aq, ilimiy-ǵalabalıq hám sociologiyalıq ádebiyatlardan Maks Veber, Emil Dyurkgeym, Pyer Burdye yamasa Fuko shıǵarmaları joq. Olar sistemalı túrde qaraqalpaq tiline awdarılmadı. Sociolog studentler óz qánigeligin rus yamasa ózbek tillerinde oqıwǵa májbúr bolmaqta. Bul eń úlken jetispewshilik.

Sociologiya hám ádebiyattanıwda ádebiy kanon degende rásmiy túrde "úlgili", "klassikalıq" hám úyreniliwi májbúriy dep tán alınǵan tekstlerdiń belgili bir jıynaǵı túsiniledi. Ápiwayı sóz benen aytqanda: bul kitaplardıń ózine tán "altın dizimi" bolıp, onı jámyiet (mektep, JOO, mámleket arqalı) eń áhmiyetli miyras sıpatında tańlap aladı. Eger kitap kanonǵa kirse, ol tárbiya quralına aylanadı, mámlekettiń barlıq puqaralarında ulıwma qádiriyatlar hám ulıwma sáwbet temaların qalıplestiredi.

Sociologiya kóz qarasınan kanon tek "eń jaqsı kitaplar" emes, bálkim hákimiyat hám sociallıq tańlaw mexanizmi bolıp esaplanadı. Bul dizimdi belgileytuǵınlar, tiykarınan, qaysı ideyalar durıs dep esaplanıwın hám qaysıları tariyxtıń shetinde qalıwın sheshedi. Máselen, Garold Blum kanondı estetikalıq oriyentir dep esaplaǵan. Onıń pikirinshe, kanondı siyasatshılar emes, al óz aldınǵılarınan ótip kete alǵan avtorlardıń ózleriniń "kúshleri" qalıplestiredi. Ol kanonda mádeniyattıń aman qalıw usılın kórdi. [3]

Pyer Burdye kanondı "simvolikalıq hákimiyat" túri sıpatında qaradı. Onıń ushın kanonikalıq tekstlerdi biliw mádeniy kapital bolıp esaplanadı. Eger adam klassiklerdi bilse, ol joqarı qatlamlarǵa jollama aladı, eger bilmese, ol sociallıq jaqtan shetletilgen bolıp shıǵadı. [6, B.60-74]

Benedikt Anderson bolsa kanondı "qıyalıy jámaát" túsiniǵi menen baylanıstırdı. Bir tildegi birdey kitaplardı oqıp, bir-birin kórmegen adamlar ózlerin birden-bir xalıq sıpatında seze baslaydı. [1].

Sonıń ushında dúnya klassikalıq ádebiyatların qaraqalpaq tiline awdarıw bul tek ǵana filologiya emes, al dúnya jámiyetlik tájiriybesin milliy bilimlendiriw ortalıǵına "kirgiziw" bolıp tabıladı.

Solay etip, qaraqalpaq tilinde klassikalıq házirgi zaman ádebiyatınıń joqlıǵı mashqalası sonnan ibarat, 100 tomlıq fundamentallıq folklor bar bolıwına qaramastan, házirgi zaman studenti klassikalıq miyrastıń "arxivleniwine" duslasadı: eski awdarmalardı tabıw qıyın, al jańa awdarmalar oqıw processiniń pátine úlgere almaydı, sonday-aq, dúnya sociologiyalıq pikirin úyreniw tek rus yamasa ózbek tillerinde bolıp atırǵan jaǵday "intellektual aralıq" effektin payda etedi: student ilimiy bilimniń óziniń ana til ortalıǵına integraciyalanbaǵan sırtqı ónim ekenligine kónlikedi. Yamasa qaraqalpaq tilinde Kafka yamasa Kamyu

sıyaqlı avtorlardıń joqlıǵı milliy diskurs sheńberinde ekzistenciallıq hám sociallıq mashqalalardı dodalaw imkanıyatın sheklep, jaslardıń basqa tildegi mádeniy mákanlarǵa áste-aqırın ótiwine alıp keledi, dep boljaw múmkin.

Qaraqalpaqstan studentleriniń sociallıq ózligin qalıplestiriwde ádebiy kanonnıń tásirin úyreniwde til hám ádebiyatqa sociallıq integraciya hám mádeniy yadı qayta tiklewdiń eń áhmiyetli mexanizmleri sıpatında qaraytuǵın sociologiyalıq hám mádeniy qatnaslardıń kompleksine súyengenligin atap ótiw zárúr.

Ádebiy kanondı sociallıq konstrukciya sıpatında kórsetiw tiykarǵı teoriyalıq tiykarlardan biri bolıp esaplanadı. Ádebiy kanon tek ǵana shıǵarmalardıń kórkemlik qunlılıǵı tiykarında emes, al bilimlendiriw institutları, akademiyalıq jámiyetshilik hám mámlekettiń mádeniy siyasatı nátiyjesinde qalıpleseı. Qanday tekstler mádeniy bilimli adam ushın "májburıy" esaplanatuǵının hám simbolikalıq baǵdarlar sistemasına kirgiziletuǵının jámiyet belgileydi. Joqarıda kórsetip ótilgenindey, Pyer Burdyeniń pikirinshe, mádeniy keńislik belgili bir shıǵarmalardıń tán alınıwı sociallıq differenciya quralı bolıp xızmet etetuǵın simbolikalıq hákimiyat sisteması bolıp tabıladı. Ádebiy kanondı iyelew jámiyettiń intellektual qatlamına tiyislilik kórsetkishine hám insannıń mádeniy legitimleniwiniń formasına aylanadı. [5, B.95-119]. Usı mániste, milliy aymaq jasları ushın dúnya hám milliy klassikalıq shıǵarmalardıń ana tilindegi paydalanılıwı ayrıqsha áhmiyetke iye bolıp, olardıń ulıwma mádeniy mákanǵa kiriw dárejesin belgileydi.

Sunday-aq, izertlew ushın Pyer Burdyeniń simbolikalıq kapital koncepciyası da ayrıqsha áhmiyetke iye. Onıń teoriiyası boyınsha, til hám mádeniy kompetenciya insannıń jámiyette tán alınıwı hám joqarı statusın támiyinleytuǵın sociallıq resurs formaları bolıp esaplanadı. [4, B.52-67]. Klassikalıq ádebiyatqa ana tilinde iye bolıwǵa shaxsqa mádeniy ózligin saqlaw hám bir waqıttıń ózinde jámiyettiń intellektuallıq turmısında qatnasıw imkanıyatın beretuǵın simbolikalıq kapitaldıń bir túri sıpatında qaraw múmkin. Sonıń menen birge, dúnya ádebiyatınıń tiykarǵı shıǵarmalarınıń awdarmalanbaǵanlıǵı yamasa milliy ádebiy miyrasqa bolǵan imkanıyattıń sheklengenligi mádeniy teńsizlikti kúsheytiwi hám jaslarda sociallıq periferiya sezimlerin qalıplestiriwi múmkin. Solay etip, ádebiyat tek ǵana bilimlendiriw emes, al statuslıq funkciyanı da atqaradı, sociallıq mobillik hám ózin-ózi identifikaciyalaw processlerine tásir kórsetedi.

En áhmiyetli metodologiyalıq tiykar Anri Tayfel hám Djon Tyornerler tárepinen islep shigilǵan sociallıq identivlik teoriiyası bolıp esaplanadı [11, B.12-27]. Bul teoriyaǵa muwapıq, insan belgili bir sociallıq toparǵa tiyisliliǵi arqalı ózi haqqında túsiniq payda etedi, til hám mádeniyat bolsa topar birligin saqlawdıń eń áhmiyetli mexanizmlerine aylanadı. Bunda ádebiyat jámaát aǵzaların ulıwma

belgiler, obrazlar hám tariyxıy yad arqalı birlestiretuǵın ózine tán "mádeniy jelim" wazıypasın atqaradı. Milliy ádebiyat jámáátlık "Biz" seziminiń qáliplesiwine, áwladlararalıq izbe-izlikti bekkemlewge, globallasıw sharayatında mádeniy ózlik turaqlılıǵın qollap-quwatlawǵa xızmet etedi. Ásirese, bul ana tili hám ádebiy miyrasın qásterlep saqlaw mádeniy avtonomiya hám sociallıq integraciya máseleleri menen tıǵız baylanıslı bolǵan Qaraqalpaqstan jasları ushın ayrıqsha áhmiyetke iye.

Bunnan tısqarı, izertlew biz joqarıda kórip ótken Moris Xalbvakstın jámáátlık yad koncepciyasına tiykarlanadı. Jáne bir márte atap ótiw kerek, M. Xalbvaks mádeniy tekstlerdi sociallıq topardıń tariyxıy tájiriyesin saqlawdıń tiykarı sıpatında qaradı [14, B.48-63]. Ádebiy kanon bul jaǵdayda tek ǵana shıǵarmalar jıyındısı emes, al mádeniy yadı hám jámááttiń simvolikalıq shegaraların qayta tiklew mexanizmi bolıp esaplanadı. Ana tilindegi ádebiyatlardı oqıw hám úyreniw arqalı jaslar óz xalqınıń qádiriyatlar sistemasın, tariyxıy kózqarasları hám mádeniy normaların ózlestiredi, bul bolsa globallasıw hám mádeniy birlesiw processleri kúsheyip atırǵan sharayatta milliy ózlikti bekkemlewge xızmet etedi.

Solay etip, qaraqalpaq tili Qaraqalpaqstan Respublikası joqarı bilimlendiriw sistemasında tek ǵana kommunikativlik emes, al eń áhmiyetli sociallıq-mádeniy funkciyanı da atqarıp, jaslardıń milliy ózligin, tariyxıy yadı hám jámáátlık ózligin saqlaw quralı bolıp xızmet etedi. Globallasıw hám iri tillerdiń ústemliginiń kúsheyiw sharayatında qaraqalpaq tiliniń akademiyalıq ortalıqta tolıq ámel etiw máselesi ayrıqsha áhmiyetke iye bolmaqta. Áyne universitet mákanı jámiyettiń intellektuallıq elitesin qáliplestiredi, sonıń ushın ana tilinde ilimiy hám kórkem ádebiyatlardıń sheklengenligi uzaq múddetli sociallıq aqıbetlerge alıp keliwi múmkin.

Jáhán klassikalıq ádebiyatınıń úlken bólegi tiykarınan rus yamasa ózbek tilleri arqalı úyrenilip atırǵan házirgi jaǵday mádeniy tájiriyesiniń sırtqı tillik dáldálshilerge ózine tán ǵárezlilikin qáliplestiredi. Nátiyjede "joqarı mániler" - jáhán ádebiyatınıń filosofiyalıq ideyaları, estetikalıq qádiriyatları, mádeniy kodları student jaslar tárepinen ózge til sisteması arqalı ózlestiriledi. Sociologiyalıq kózqarastan qaraǵanda, bul milliy ózliktiń áste-aqırın joǵalıp ketiw qáwpin tuwdıradı, sebebi ana tili intellektuallıq hám mádeniy rawajlanıw tili sıpatında emes, al tiykarınan turmıslıq baylanıs quralı sıpatında qabıl etila baslaydı. Bunday jaǵday jáhán mádeniyatınıń tili abıroy hám sociallıq tabıs penen, ana tili bolsa tek ǵana lokal etnikalıq ortalıq penen baylanısqa jaǵdayda tillerdiń simvolikalıq teńsizligine alıp keliwi múmkin.

Bul mashqala eki tilli bilimlendiriw ortalıǵına tán bolǵan "eki tárepleme ózlik" fenomenini menen tıǵız baylanıslı. Qaraqalpaqstanlı studentler bir waqıttıń

ózinde milliy mádeniy keńislikke hám keńirek rus tilles yamasa ózbek tilles intellektuallıq ortalıqqa qosılǵan. Bir tárepten, bilingvizm jaslardıń bilimlendiriw imkaniyatların keńeytedi, al ekinshi tárepten qaraqalpaq tilindegi ádebiy kanon jeterli dárejede rawajlanbaǵan jaǵdayda mádeniy asimmetriya qáwpi júzege keledi, ózin-ózi identifikaciyalaw processleri tiykarınan sırtqı mádeniy úlgiler átirapında qurılı baslaydı. Bunday sharayatta ana tili áste-aqırın quramalı intellektual mánilerdiń tasıwshısı funkciyasın joǵaltadı hám ilim, filosofiya, joqarı ádebıyattıń tolıq tili sıpatında qabıl etiliwin toqtatadı.

Bul tendenciyanı jeńip ótiwde sociallıq integraciya mexanizmi sıpatında ádebiyat ayrıqsha rol oynaydı. Dúnya klassikalıq ádebiyatlarınıń sapalı awdarmalarınıń qolaylıǵı hám milliy ádebiy miyrastıń rawajlanıwı student-jaslardıń birden-bir mádeniy mákanın qalıplestiriwge, óz xalqına tiyislilik sezimin bekkemlewge hám ana tiliniń abırayın arttırıwǵa xızmet etedi. Ádebiy kanon tek ǵana tárbiyalıq qural emes, al jámiyettiń jámáatlik esteligi hám simvolikalıq tileklesliginiń bir túrine aylanbaqta. Ádebiyat arqalı jas áwlad milliy dástúrdiń dawamlılıǵın támiyinleytuǵın qádiriyatlar, tariyxıy tájiriyebe hám mádeniy minez-qılıqlardı ózlestiredi.

Usı mániste, sociallıq hám mádeniy ózlikti tolıq qalıplestiriw ana tilinde rawajlanǵan ádebiy kanonlarsız ámelge aspaydı, degen izertlew gipotezası tastıyqlanadı. Qaraqalpaq tilinde jáhán hám milliy klassikalıq ádebiyatlardan paydalanıw imkaniyatınıń joqlıǵı jaslardıń mádeniy sociallasıw imkaniyatların sheklep qoymaqta hám globallasıw sharayatında milliy mádeniy keńisliktiń marginallastırıw qáwpin kúsheypekte.

Izraıldıń burınǵı bas ministri Golda Meyer: "Xalıqtı adam óltirmey-aq joq etiw múmkin, onıń yadın, tilin hám mádeniyatın joq etiw jetkilikli", - dep atap ótkeni tosınnan emes. Bul pikir, ásirese, mádeniy turaqlılıǵı tildiń tariyxıy hám ruwxıy tájiriyebe iyesi sıpatında saqlanıwına tikkeley baylanıslı bolǵan az sanlı xalıqlar ushın ayrıqsha áhmiyetke iye.

Usı múnásibet penen mámleketlik mádeniy siyasattıń ámeliy ilajları ayrıqsha áhmiyetke iye. Dúnyanıń kórkem, filosofiyalıq, sociologiyalıq hám ilimiy ádebiyatların qaraqalpaq tiline awdarıw boyınsha arnawlı baǵdarlamalardı ámelge asırıw, milliy avtorlardı qollap-quwatlaw, akademiyalıq kitap basıp shıǵarıwdı hám studentler ushın sanlı kitapxanalardı rawajlandırıw zárúr. Joqarı bilimlendiriw hám ilimiy kommunikaciya sistemasında onıń tolıq islewin támiyinley alatuǵın qaraqalpaq tilinde zamanagóy intellektuallıq ádebiyatlardı jaratıwdı xoshametlew de áhmiyetli baǵdar bolıp tabıladı. Ana tiliniń ádebiy keńisligi keńeygen jaǵdayda ǵana global transformaciylar dáwirinde Qaraqalpaqstan jaslarınıń turaqlı mádeniy ózligin saqlap qalıw múmkin.

ÁDEBIYATLAR:

1. Anderson B. Voobrajaemie soobschestva. Razmishleniya ob istokax i rasprostraneni natsionalizma / B. Anderson; perevod s angliyskogo V. Nikolaeva. -M.: Kuchkovo pole, 2016.
2. Assman Ya. Kulturnaya pamyat: Pismo, pamyat o proshlom i politicheskaya identichnost v visokix kulturax drevnosti / per. s nem. -M.: Yaziki slavyanskoy kulturi, 2004.
3. Blum G. Zapadny kanon. Knigi i shkola vsekh vremen / G. Blum; perevod s angliyskogo D. Xaritonova. -M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2017.
4. Burdye P. Yazık i simvolicheskaya vlast / per. s fr. -M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2001.
5. Burdye P. Sotsialnoe prostranstvo: polya i praktiki / per. s fr. -SPb.: Aleteyya, 2005.
6. Burdye P. Formy kapitala / P. Burdye // Ekonomicheskaya sotsiologiya. -2002. -T. 3, №5.
7. Kudaybergenova B. Etnograficheskie osobennosti kultury karakalpakskogo naroda // Perekryostok kultury. -2022. -T. 4, №1 // <https://tadqiqot.uz>
8. Mirziyoev Sh.M. Ózbekstan Respublikası Prezidenti Shavkat Mirziyoevniń Múrájatı. - 2022 // <https://prezident.uz/ru>
9. Mirziyoev Sh.M. Qoraqalpogiston tashvishi - butun Wzbekiston tashvishi. -2022 // <https://kun.uz/ru>
10. Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2020-jıl 11-noyabrdegi "2020-2023-jıllarda Qaraqalpaqstan Respublikasını kompleksli sociallıq-ekonomikalıq rawajlandırıw ilajları haqqında"ǵı PQ-4889-sanlı qararı // <https://spinform.uz/ru>
11. Tayfel A. Sotsialnaya identichnost i mejgruppovye otnosheniya // Psixologiya mejgruppovix otnosheniy. -M.: Aspekt Press, 2000.
12. Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2019-jıl 21-oktyabrdegi "Ózbek tiliniń mámleketlik til sıpatındaǵı roli hám abırayın tıp-tiykarınan arttırıw ilajları haqqında"ǵı PP-5850-sanlı Pármanı // <https://uza.uz/ru>
13. Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2020-jıl 20-oktyabrdegi "Mámlekette ózbek tilin jáne de rawajlandırıw hám til siyasatın jetilistiriw ilajları haqqında"ǵı PQ-6084-sanlı qararı // <https://paragraf.kz/ru>
14. Xalbvaks M. Kollektivnaya pamyat / per. s fr. -M.: Novoe izdatelstvo, 2007.
15. Xobsbaum E. Natsii i natsionalizm posle 1780 goda / per. s angl. -SPb.: Aleteyya, 1998.